

FREDRIKA BREMER

Utdrag ur *Hertha*

(1856)

5

»Ack vad det här skall bli roligt! Alldeles rysligt roligt. Men tycker ni inte att fästmän ser bra allvarsam ut, och hennes herr fästman bra dryg ut?»

»Ja, detta parti är, på hennes sida, ett resonemangsparti.
10 Hon har haft ett annat tycke. Men v. Tackjern är rik, och hon har gjort sin familj till viljes.»

»Stackars flicka! I hennes ställe hade jag tagit löjtnant M. Han är så vacker och så hygglig.»

»Utom när han är lite – full, som alltemellanåt händer.»
15 »Åh, men då är han som mest charmant emot damerna. Han är för söt! Det ordentligt klär honom att ha litet florshuva.»

»Jag tackar för en man med ›florshuva›, om han, i den, vore aldrig ›så charmant›. Nej, då tog jag hellre v. Tackjern, mindre charmant, men mera bastant. Det blir visst ett liv utan
20 ›florshuva›, men också utan obestånd. Jag vet ingenting värre i världen än obestånd.»

»Det finnes i världen mångt slags obestånd. Men vad säger Hertha om saken?»

Den som nu vädjades till, var samma flicka, som vi förut
25 hört omtalas »med ståtlig figur, men förbannat sturskt utseende». En utmärkt ädel växt och det rika guldfärgade håret var, i själva verket, det enda, som på angenämt vis utmärkte henne. Ett moln tycktes hölja hela hennes varelse och gav ett oredigt, icke behagligt tycke åt hennes, dessutom, icke
30 regelbundna drag. Hon satt tyst och likgiltig, nästan orörlig som en bildstod och skenbart livlös. Om rosor hade blommat på hennes kinder, så hade de, jämte den första ungdomstiden,

redan förgått; en grå, entonig färg var hela ansiktets, ögonlocken låg tunga över de dunkla, livlösa ögonen. Hennes klädnad utmärkte sig genom dess enkelhet och tarvlighet. Den hade ingen den minsta överflödiga prydnad; dock slöt den sig troget och väl
 5 till kroppens utmärkt vackra bildning. Vid orden: »vad tänker Hertha om saken?» vände hon litet på huvudet och sade kallt:

»Jag tycker, att det är en usel värld, där en god och bra flicka icke har annat parti att taga än att gifta sig med en man i florshuva, eller en man utan hjärta, och som tydligen icke bryr
 10 sig särdeles mycket om henne!»

De unga flickorna log och sade sakta: »Hertha sjunger då ut! Hertha är icke rädd att säga sin mening!»

»Rädd?» upprepade Hertha, »nej, jag är icke rädd – numera!»

»Men, min lilla Hertha», sade ängslig, ett litet åldrigt fruntimmer, som jämt tvinnade med fingrarna, alldeles som om hon skulle nysta tråd, eller reda ut en trasslig härva; »man måste väl litet tänka på vad folk kan säga. Dessutom, besinna! Eva Dufva är en fattig flicka, och blir nu för all sin dar väl
 20 försörjd.»

»Jag tycker», sade Hertha, med samma kalla lugn, som förut, »att det är förödmjukande för en flicka att gifta sig blott för att bli väl försörjd. Mera hedrande vore det för henne att bidra att försörja den som hon älskar. Detta är, tycker jag, en
 25 företrädesrätt, en heder!»

»Ack!» återtog det lilla fruntimret, vars ansikte och hela person hade något som påminde om en trasslig härva, »nu kommer Hertha åter med sina underliga idéer!»...

»Hon har allt rätt», sade en fru i kretsen, »äktenskapen är
 30 så ofta olyckliga emedan flickorna icke gifta sig med själar, med hjärtan, utan med – penningpungar!»

»Nej, nej», sade suckande en blek, ung fru; »icke med penningpungar utan med – drömmar! Och detta är icke mycket bättre, åtminstone för hjärtats lycka. Man ser så mycket skönt

hos den man älskar; man ser i honom det ideal, som man drömt om, och som skall lyfta oss själva till allt gott och stort. Man tror sig finna en Gud och man finner ...» här hejdade sig plötsligt den unga frun, i det en svag rodnad övergjöt hennes bleka ansikte, och hon tillade blott: »och man finner icke vad man trodde!»

»Men, min söta Emelie», sade leende den äldre frun, »om vi i våra män ej finna gudar, så finna de väl icke uti oss gudinnor. Männen är dock i allmänhet mera kunniga och högre bildade än fruntimmerna; det måste du även medgiva – Hertha?!»

»Mera mångkunniga kanhända», svarade Hertha; »och detta är icke fruntimmernas fel, då det är så litet, som de få lära, och detta lilla sällan grundligt. Men är de även mera rättvisa, billiga, högsinnade? Tänka och handla de mera ur det innersta av livet? Med ett ord ha de mera sann mänsklig bildning?»

»Ha då fruntimmerna i allmänhet denna?» frågade med ringaktande uttryck en av fruarna.

»De kunde kanske äga och även meddela den», svarade Hertha, »om hennes känsla för det innersta av livet fick – liv, sanning. Men den utvecklas ej och därför förbli båda könen lika inskränkta och grundligt obildade.»

»Nej i dag har då Hertha ett raptus uppriktighet av prima sort!» sade leende de unga flickorna. »Tänk om våra herrar hörde dig! – Du blir säkert aldrig gift.»

»Nå, än sen?» sade Hertha buttert men likväl halvt leende. »Är då äktenskapen, i allmänhet, så lyckliga på jorden, att den högsta lycka kan anses finnas i äktenskapet?»

»Ack nej!» sade suckande den bleka unga frun, »men – det gör oss till – *Mödrar*, och därmed ger det oss en rik och djup erfarenhet av livet, som aldrig blir en ogift, barnlös kvinnas lott.»

De unga flickorna teg stilla, liksom träffade av sanningen i dessa ord. Men Hertha sade:

»Icke alla gifta få barn. Och finns det icke en egen rik erfarenhet, en djup insikt av livet, som endast kan bli den ogifta kvinnan till del?» Herthas röst vittnade om en inre rörelse i det hon fortfor:

5 »Om vår uppfostran icke vore så ytterst usel, och vårt levnadsmål så ytterst fattigt och inskränkt, om vi tidigt hänvisades, i stället att söka stöd utom oss, att söka det i vårt eget bröst, i vår egen kraft; om vi finge egna liv och arbete för stora och ädla mål, om man tillät oss att lyssna till den inre
10 rösten och följa dess ingivelser snarare än alla slags meningar utom oss, om det tilläts oss att få det arbete som vi kunde älska, – då är jag viss på, att vi skulle bli ädla och även lyckliga, giva oss själva och även andra lag!»

 »Herre Gud, min lilla Hertha, vill du att fruntimmer skola
15 bli lagmän eller kanske Justitieråder, sitta i högsta domstolen?» sade den lilla gamla, nystande ivrigt, och synbarligen ängslig.

 »Icke just det », svarade Hertha halvt leende »utan snarare – något mer!»

 »Vad då? Vad då?» sade flera fruntimmer i kretsen, leende
20 och nyfikna.

Hertha teg en stund, sedan sade hon, i det en blek rodnad flammade upp på hennes kinder ehuru den melodiska rösten förblev lugn, som en stilla välvande våg:

 »Fordom trodde man att något stort och djupt innebodde
25 kvinnan, vilket icke kunde fullt utvecklas om hon icke förblev allena, allena med gudomligheten. Då levde även kvinnor, såsom prästinnor i det heligas, det gudomligas tjänst. Denna tro har man förlorat. Nu vill man blott att flickorna skola bli »söta flickor», talangfulla, m. m., för att bli gifta så fort som möjligt,
30 lika mycket med vem, blott han väl försörjer sin hustru. Det är en usel åsikt av livet och kvinnans bestämmelse, som förnedrar kvinnorna och kanske ändå mera männen. Ty skulden därför ligger mycket i kvinnlig feghet, men ändå mera i männens brist

av rättvisa och högsinne. Och de bli små i samma förhållande som de gjort oss små.»

»Nej, nu är det för galet, kära Hertha!» utbrast den lilla gamla, vridande sig i ångest, »betänk då vad du säger. Icke går
5 det an här i världen att vara såsom i ›le palais de la Vérité›. Du kommer att bli hatad av både herrar och fruntimmer!»

»Jag vet det!» sade Hertha med korslagda händer och sibylliskt lugn.

»Och tänk, om några av våra herrar här hörde dig! De
10 skulle bli så onda på dig! Du blir aldrig uppbjuden på balerna. Du kommer i tidningarna; du får dig, som jag, en rättegång på halsen. Det går icke an att vara så där uppriktig! Du gör dig och oss alla olyckliga!»

»Har ni så dålig tanke om oss, att vi icke skulle tåla vid att
15 höra litet skarp sanning?» sade nu en mild och manlig stämman, och en ung man, som, stödd mot fönsterpelaren och dold för fruntimmerskretsen av den tjocka gardinen, hade åhört samtalet, steg fram, tog en stol och satte sig i kretsen, mitt emot Hertha. Hans vackra utseende, det manligt öppna och frimodiga
20 uttrycket i det ungdomsfriska anletet, det lediga och lugna i hans väsen, som rörde en viss blygsam säkerhet eller visshet om att ej misshaga, allt, jämte den melodiska rösten tillvann honom genast en glad uppmärksamhet inom kretsen. Han fortfor, i det han riktade sitt tal till Hertha:

»Ni har fullkomligt rätt. Det felar oss män mycket i
25 djupare mänsklig bildning. Men – det hör fruntimmerna till att giva oss detta. Ty obestriddligen ha de ett medfött djupare sinne för det innersta i livet. Skaparens sista verk fick detta till sin hemgift!»

»Men våra lagstiftare tänka annorlunda!» svarade Hertha.
30 »De betrakta kvinnorna, – åtminstone i vårt land – som omyndiga väsen; och ofta förbliva de, just i följd därav, svaga, ovissa, omyndiga själar, sakna tro till sig själva; – jag menar icke», fortfor hon, flyktigt rodnande, »den tro som kommer av

blind egenkärlek, många ha mer än nog därav; – jag menar den tro på sig själv, som kommer av tro på vårt eget väsens sanning, på Guds ljus och röst i oss.»

»Sant, mycket sant» sade åter den unga mannen.

5 »Fruentimmerna härska ofta mera genom kvinnlighetens nycker och fel eller ock ytliga behag, än genom dess ädla makter. De flesta ana icke huru tusen gånger mäktigare de skulle vara om de nöjde sig att vara sanna, högsinnade kvinnor, sökande ensamt det högsta. Då skulle de upplyfta oss med sig. Funnes
10 nu för tiden kvinnor, sådana som forntidens prästinnor, domarinnor, vestaler – det är vid deras fötter, som jag ville sitta, på deras ord som jag ville lyssna, såsom till orakel ur livets heligaste djup. Och vad bäst jag lärt och vunnit under mitt liv, har jag att tacka fruentimmer av denna självlysande, ledande art.»

15 Ett ljus, likt morgonrodnans ur mulen öster, flammade, under dessa ord, upp på Herthas kinder, och hennes ögon blixtrade likt diamanter, träffade av ljusets strålar. Det lyste upp hela hennes ansikte, under det att det lilla fruentimret vid hennes sida såg ytterligt häpen och konfunderad ut.

20 Dragen törhända lika mycket av den djärva uppriktigheten samt riktningen av Herthas yttranden, som av den verkan, vilken tydligen hans ord hade på henne, fortfor den unga mannen att ställa sina ord förnämligast till henne. Han hade under flera år vistats i främmande länder och världsdelar, och
25 omtalade åtskilligt om kvinnornas ställning och inflytande hos olika folkraser; ty, besynnerligt nog, tycktes han ha ägnat däråt en allvarlig uppmärksamhet. Alla inom fruentimmerskretsen lyssnade uppmärksam, och vart ord, som yttrades, var en fråga, som ville locka fram nya ljus i ett ämne som på flerfaldigt sätt
30 rörde alla. Hertha allena sade intet; men berättaren tycktes dock tala förnämligast för henne.

När han nu plötsligen kallades bort ur kretsen och denna bröt upp, hörde man ett viskande kör av:

»Vem är den hyggliga unga mannen? För älskvärd!
intressant! charmant! Jag är ordentligt kär i honom! (N. B. det
var en äldre fru som sade så.) Vem är han? Varifrån kommer
han? Hur kommer det till att man ej förut sett honom, eller hört
5 talas om honom?»

»Det kommer sig därav», upplyste en av de äldre herrarna
i sällskapet, »att han icke förr varit på vår ort. Han är en
bergsmansson från Norrland, och är nu anställd som ingenjör
vid järnvägen nära vår stad. Jag känner icke en bättre och mera
10 lovande ung man än Yngve Nordin. Han är också vanligen
mycket väl anskrivnen hos damerna. Men akta era hjärtan, mina
unga damer, ty han säges vara, vad man kallar, en stor
fruntimmerkarl, men något ostadig i sina tycken.»

»Jag ville att han vore min son!» sade en av fruarna.
15 Rosorna viskade leende till Hertha: »Nå, stränga Sibylla, vad
har du emot denna unga herre? Jag tror, att han fann nåd för
dina ögon!»

Hertha smålog liknöjt, i det hon sade: »han gjorde sig artig
för oss!» Hon redde sig till att med det lilla, nystande fruntimret
20 lämna sällskapet, och hennes ansikte begynte återtaga dess
mörka, missmodiga uttryck.

Man tände nu ljusen i rummen, men i tamburen, där
Hertha och hennes följeslagerska klädde på sig, var djup
skymning.

25 »Kom ihåg att sätta Shawlen på avigan, Hertha!» sade den
lilla gamla; »Shawlen och kråkan med, ty det torde vara fuktigt
ute. Vi ha dröjt bra länge. Gud låte pappa ej bli ond. Shawlen på
avigan, Hertha! Ack, att du skall ha sådana där underliga idéer
och samtal för dig! Att du ändå kunde vara som annat folk!
30 Shawlen på avigan; ... så där!»

Medan Hertha, tyst och mekaniskt, följde de föreskrifter,
som så gävos henne, kände hon sin hand kyssas samt vätas av
en het tår av någon, som hon i mörkret icke kunde urskilja.

»Vem är det», sade hon sakta, »som så kysser min hand?»

»Det är någon som beundrar dig», svarade sakta en ljuv, kvinnlig röst, »och som ville ha ditt mod!»...

»Mitt mod!» sade Hertha, »ack! Gud bevare dig, Eva, att någonsin erfara det som gör mig modig att – – stöta

5 människor!»

Hon kysste den unga flickan och skyndade ut i förstugan, liksom rädd att säga mer, under det att lilla moster Petronella famlade efter sina saker, muttrande:

»Hertha! Hertha, nu glömmer hon visst sina handskar!

10 Hertha, var är min gröna påse, och thebrödet, då, till lilla Märthas namnsdag?. .. Ack! att hon skall vara så förflugen!.. Nej, se, jag har min påse på armen och thebrödet uti den!... Men vart har nu Hertha tagit vägen?... Alltid måste jag hålla reda på henne!..»

15

